

Nr 205.

Av herr **Tengdahl**, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående studiemöjligheterna för fattiga lärjungar vid offentliga läroanstalter.

Vid 1914 års B-riksdag väckte herr Palmstierna en motion, nr 215, gående ut på, att »riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning, huruvida och på vad sätt genom statens försorg studielån lämpligen må kunna beredas åt mindre bemedlade studenter vid universitet och högskolor, samt för riksdagen framlägga de förslag, vartill denna utredning föranleder».

Andra kammarens 1:a tillfälliga utskott, som fick denna fråga till behandling, avstyrkte motionen på grund av dess alltför snäva kläm. Kammaren biföll utlåtandet utan debatt.

Den fråga, som sålunda väcktes på tal, förtjänar emellertid återupptagas i överensstämmelse med tankegången hos utskottsutlåtandet. Vid begrundande av med frågan sammanhängande omständigheter har jag emellertid kommit till den övertygelsen, att den fasta utgångspunkten för ett strävande att överhuvud, om så behövs, mer än hittills underlätta möjligheten till studier vid offentliga läroanstalter av olika slag måste vara kännedom om de åtgärder, som redan äro vidtagna. Dessa åtgärder ha i allmänhet karaktären av donationer — vanligen för kontant understöd, ibland dock för bekostande av böcker, bestridande av vissa avgifter, någon enstaka gång för beklädnad. På vissa håll finnas anordningar även för billigt logis och vivre. Någon sammanfattning av vad som i alla dessa hänseenden är åtgjort vid offentliga läroanstalter överhuvud taget finnes dock, såvitt jag vet, inte. Förgäves har jag frågat pedagogiska fackmän därom.

Preliminärt har jag genomgått 77 de senaste årsredogörelserna för statens realskolor, samskolor och högre allmänna läroverk. De upplysningar, jag därvid erhållit, äro synnerligen litet uttömmande. Endast i

16 redogörelser har jag funnit något så när tillfredsställande uppgifter angående donationers antal och närmare bestämmelser samt senast utgivna belopp. Flera av dem hänföra sig till ett kungabrev av år 1900, vilket måtte innehålla något om skyldighet att avgiva dylika redogörelser. Av det lilla man skådat i dessa 16 häften får man dock redan en viss bekräftelse av vad under hand försäkras av framstående skolmän, nämligen, att vissa trakter äro rätt så bra försedda med donationer, under det andra ha det mera bekymmersamt. Vid en skola är det föreskrivet för stipendier (ett vardera) å 1 kr. 2 öre, 2 kr. 4 öre, 2 kr. 3 öre, 4 kr. 7 öre, 5 kr., att de skola utgå var för sig till »en eller flera» flitiga och sedliga ynglingar, som även få tävla om 3 stipendier å 4 kr. 8 öre. Naturligtvis finns vid den skolan även större stipendier. Som en motsats till de nämnda mycket små stipendierna kan nämnas en donation vid en annan skola, vilken donation medger (om jag läst rätt) för 5 från läroverket avgångna ynglingar på en gång att för fortsatta studier uppbära anslag, som för 5 år inalles kan för en var uppgå till 1,600 kr.

Detta blott som ett par stickprov.

Det intressantaste får man dock inte veta: nämligen, huruvida stipendierna fylla det förefintliga behovet av hjälp. Att detta behov måtte vara stort, kan man föreställa sig av de ordalag, varmed nya donatorer avtackas. Där talas ofta om, hur »synnerligen välkommen» donationen i fråga var. Bakom dessa ord tycker sig den intresserade skönja långa rader av avslagna stipendieansökningar.

I senaste statistiken över allmänna läroverken uppgives *tillökningen* i donationer från 1876—77 t. o. m. 1913—14 vara 1,904,482 kr. Jag har kompletterat denna uppgift med en för 1914—15: 127,946 kr. Summan stiger därmed till 2,032,428. På 40 år gör det en ökning av i genomsnitt föga över 50,000 kr. om året, varå årsräntan endast är 2,500 kr. efter 5 procent.

Med de allmänna läroverkens — och förmodligen även andra läroverks — räkenskaper lära följa till kammarrätten utförliga uppgifter om befintliga donationer, men någon bearbetning eller sammanställning av dessa uppgifter har jag aldrig hört talas om, oaktat det skulle vara av stort intresse både att få de absoluta krontalen på vad som finns till utdelning, som ock att få beloppen sätta i relation till skolornas elevantal, antal ansökningar om redan befintliga stipendier, traktens folkmängdstäthet och förmögenhetsvillkor, de senare bl. a. illustrerade i antalet befrielser från vissa avgifter, m. m. dylikt.

Men det finns ju andra skolor än de allmänna läroverken: utom folkskolorna, som äro kommunala (och obligatoriska), ha vi ju universitet,

folkskoleseminarier, tekniska skolor, skogsskolor, lantbruksinstitut, militärläroverk, musikaliska akademien, tandläkarinstitutet m. fl. dylika. Och det finns andra åtgärder än stipendiedonationer, måhända redan vidtagna eller i allt fall möjliga att tänka på för framtiden. I herr Palmstiernas motion talades särskilt om studielån. I detta sammanhang ber jag ånyo få erinra om ett yttrande av utskottet och som jag anser innebära en stor framtidstanke (för det fall, att en understödd person sedan fått det bra):

»Ordnandet av denna sak», skrev utskottet, »kräver givetvis stora kostnader från statsverkets sida, men dessa kostnader skulle enligt utskottets mening i avsevärd grad minskas, om utdelningen av dylika understöd ordnades på sådant sätt, att *understödstagare förbunde sig att, när en gång deras ekonomiska ställning det medgäve, helt eller åtminstone till en del återbetala understöden enligt särskilt i detta syfte upprättade grunder*».

Till vidare utveckling av tankegången i herr Palmstiernas ovannämnda motion och än mer i utskottets däröver givna utlåtande tillåter jag mig att såsom en basis för vidare åtgärder föreslå — något, som bör ha intresse för alla i skolfrågor intresserade —:

att riksdagen ville besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville verkställa en utredning av, vad som genom donationer eller annorledes f. n. må vara åtgjort för att underlätta studiemöjligheterna för fattiga lärjungar vid offentliga läroanstalter av skilda slag, samt till riksdagen inkomma med de förslag, vartill utredningen kan giva anledning.

Stockholm den 6 februari 1916.

Knut A. Tengdahl.
